

Katsaus

numero 4 1959

Jouko Tyyri:
Pekka Suhonen:
Pekka Lounela:
Seppo Jokipii:
Pauli Burman,
Matti Nieminen:
Jouko Tyyri:
Katsauksia:

Jyväskylä
Jyväskylän rakennuksia
Kirjailtua
Heinrich Böll

Paljon asennetta, vähän asioita
Yhteensattuma
A-V. Perheentupa: Suomalaista
politiikkaa
Arvo Salo: Kulttuuritapahtumia

Katsaus laajenee

KULTTUURI – POLITIIKKA – TALOUS

Katsaus

Toimittajat: Reijo Wilenius (päätoimittaja), Raimo Antikainen

Toimitus ja tilaukset: Helsinki, Fredrikinkatu 36 B 36, puhelin 62 49 78

Vuositalaus 350 mk. Irtonumero 90 mk.

Katsaus voidaan tilata käyttämällä lehden postisiirtotiliä 94711 tai postista, kirjakaupoista ja asiamiehiltä.

Ilmestyy neljästi vuodessa

Kolmas vuosikerta.

Jokainen kirjoittaja vastaa itse kirjoituksensa sisällöstä.

JYVÄSKYLÄ

Jouko Tyyri

Jyväskylän taide- ja musiikkipäivät poikkeavat tavanomaisista festivaaleista. Painopiste on korostetusti toisaalla kuin kaupallisissa, matkailuaatteen hallitsemisissa tilaisuuksissa, joiden mainonta perustuu suurten nimien vetovoimaan. Jyväskylässä viehättää toiminnan ujoilemattomasti pedagoginen, nuorisoon vetoava luonne. Yleisöä ei kutsuta vain nauttimaan, vaan myös ja ennen kaikkea kehittymään. Kasvatustopillinen Korkeakoulu on siis tarjonnut päivien järjestäjille enemmän kuin satunnaisten suojien. Ohjelmaa hallitseva ajatus on sopusoinnussa paikan kanssa.

Kokoava ajatus on selvimmin ilmennyt tiivistä luento-ohjelmasta, joka johdattaa yleisöä nähtyyn ja kuultuun. Konsertit ja muut esitykset ovat puolestaan havainnollistaneet luennoilla puhuttua. Eritoten musiikin ongelmiin ja historiaan on tarjottu pätevää opastusta. Muutamien aktiivisten nuorten musiikkipoliitikkojen ansiota lienee yleisen suunnitelman kunnianhimoisuus ja ajatuksen onnistunut toteutus.

Vaikka musiikin hallitsevaa asemaa ei sovi kieltää, niin taidepäivienkään merkitystä ei pidä sivuuttaa. Niilläkin on ollut kasvattava pyrkimys: kuvia ei ole vain katseltu, niistä on myös luennoitu ja keskusteltu. Viime kesänä liitettiin ohjelmaan elokuva. Kokeilu onnistui ainakin sikäli, että filmitaiteen ongelmien käsitteellinen selvittely ei näyttänyt pelottavan yllättävän runsasta kuulijakuntaa. Tässäkin noudatettiin koeteltua menetelmää: teoksia ja yleisöä ei jätetty oman onnensa nojaan, ne koetettiin saattaa oikeaan suhteeseen keskenään. Ratkaisevan avun antoi Jyväskylän filmikerho, kehittäen omalta osaltaan kulttuurin pirstoutumista vastustavaa yhteistyön ajatusta.

Pedagoginen pyrkimys on ennen kaikkea kokoava, sillä kasvatuksen päämäärä on ehyt persoonallisuus ja harmoninen kulttuuri. Siksi Jyväskylässä puhutaan ponnekkaasti miljöön merkityksestä, ja siitä riittää puhumista muillakin kuin arkkitehdeilla. Lapsi on perheen jäsen, yksilö kuuluu ryhmään, eikä taideteoskaan ole autonominen kappale. Jopa sommittelun teoriasta luennoitaessa korostettiin eniten sitä seikkaa, että perimmältään on kysymys osien suhtautumisesta kokonaisu-

teen eikä horjumattomista esineen sisäisen organisaation säännöistä. Kokonaisuuteen kuuluvat myös tekijä, yleisö ja ajankohta, eikä niiden poissulkeminen ole välttämätöntä eikä täysin mahdollistakaan teosta eriteltäessä. Taideteos ei ole mitään absoluuttista, vaan tapahtuma sielullisessa ja sosiaalisessa kentässä.

Jyväskylän rohkaiseva kesäinen ilmapiiri aiheutuu tietenkin osaltaan siitä, että suuri joukko nuoria ihmisiä antaa katukuvulle iloisen ja värikkään leiman samaan tapaan kuin pienissä yliopistokaupungeissa, joissa nuoriso pystyy määräämään elämäntyylin. Mutta pelkästään tästä ei ole kysymys. Vaikuttava tekijä on myös elinkelpoinen ajatus, joka uudistuu ja kehittyy joka vuosi. Tieto ja taide eivät esiinny eristettyinä, kukin omaa irrallista tärkeyttään ja luoksepääsemättömyyttään korostaen, vaan ne sopeutuvat vuorovaikutukseen. Ne eivät vaikuta hylätyiltä, vaan ovat löytäneet itselleen tyyssijan, aineellisen ja henkisen miljöön.

Tällainen asioiden onnellinen tila voi tuntua selviöltä ja sen pitäisi vallita yleisemmin, mutta käytännössä se on kallisarvoinen harvinaisuus. Jyväskylässäkin se kuuluu olevan kesäinen poikkeus. Talvikaudella harjoitetaan miltei yksinomaan ammatillisia opintoja. Sitä on vaikea ymmärtää, sillä opiskelijoiden pitäisi olla monipuolisesti lahjakasta ja huolellisesti valikoitua joukkoa.

Jyväskylän kesäkauden idea on siis pedagogisesti aktiivinen, kokonaisuutta eheyttämään ja laajentamaan pyrkivä sekä miljöötä silmällä pitävä ajatustapa. Yleisimpään muotoonsa sen voisi kiteyttää sanomalla, että filosofiaa on hyveeksi koettu tieto ja taidetta vapauttavaksi vaistottu muoto. Miten tarpeellinen ja hyväatekevä on synteettinen näkemys henkisen pirstoutumisen ja yhteiskunnallisen murroskauden aikana, sitä ei tarvitse todistella.

*

Uutena piirteenä sisältyi musiikki- ja taidepäivien ohjelmaan runsaasti esitelmiä ja keskusteluja eri alojen kritiikistä. Yllättävintä oli yleisön kestävä mielenkiinto sen kannalta varsin teoreettista aihetta kohtaan. Elokuvan arvostelijaksi ei moni aikone, mutta filmikriitikon erikoisongelmia koskevaa esitystä kuunteli pari sataa kesäyliopistolaista. Joonas Kokkonen ja Seppo Nummi nimittivät luentonsa peräti musiikkikritiikin kurssiksi. Sakari Saarikiven johdolla käsiteltiin maalaus- ja kuvanveistotaiteen arvosteluperusteita, Yki Nummi luennoi taideteollisuuskritiikistä, ja esillä oli myös arkkitehtuurin miljööratkaisujen arvostelu. Pukeutumisen muodit eivät vielä päässeet mukaan. Kritiikin alue on siis laajentumassa, samalla kun sen merkitys lisääntyy taiteiden kentässä.

Arvostelutoiminnan kehitys on kaikilla aloilla kulkenut samaan suuntaan. Kriitikosta on yhä selvemmin tullut lehtimies. Tohtori Saarikivi kehitti väitteensä paradoksiksi. Taiteilija oli ennen käsityöläinen ja kriitikko vapaa herrasmies. Nykyisin taiteilija on vapaa — tuskin kuitenkaan ylimys — mutta kriitikko arkisen raadannan orjaksi alistettu käsityöläinen. Hänen työnsä on jo enemmän uutispalvelua ja reportaashia kuin esseististä kirjoittelua, ja hänen tekstinsä on mieluummin esittelevää kuin varsinaisesti arvostelevaa. Hänestä on tullut taiteilijoiden puhetorvi julkisessa sanassa. Hän on siis sekä lehden että taiteen virkames, ei enää riippumaton harrastaja, amatööri.

Kriitikon asema on siis tullut yhä kriittisemmäksi. Hänen työnsä asetetaan tiukkenevia vaatimuksia sekä ammattiväen että suuren yleisön taholta. Ne ovat keskenään ristiriitaisia. Yleisö kaipaa lähinnä helppotajuista ja joutuisaa opastusta, kun taas ammattilaiset odottavat uusia näkökohtia ja yksityiskohtaisesti perusteltua arviointia. Tilannetta

pahentaa meillä se, että useilla aloilla ei ole ammattilehteä; sanomalehtien olisi siis julkaistava sellaistaakin tekstiä, joka oikeastaan kuuluisi ja on alun pitäen tarkoitettu suppeammille piireille. Tämä epäkohta ei ehkä lopulta ole niin suuri kuin lehtien taloudellinen johto pyrkii väittämään. Julkaistaanhan esimerkiksi taloudellisia katsauksia erittäin rajoittunutta lukijoitten piiriä ajatellen. Urheilu-uutisistakin on suurin osa senluontoisia, ettei niitä monikaan vilkaise.

Kriittillisen toiminnan sosiaalinen sidonnaisuus paljastuu ehkä selvemmin filmiarvostelun yhteydessä. Hyvin suuri yleisö käy elokuvissa, mutta sangen vähäinen osa katsojista on syvemmin tai tietoisesti kiinnostunut näkemästään ja kokemastaan. Lyhyet, pikaisesti laaditut arvioinnit tarkoitetaan miltei poikkeuksetta katsojakunnan laajimmalle kerrokselle. Jos tehdään toisin, niin kuin esimerkiksi Nya Pressenissä ja Ylioppilaslehdessä, niin seurauksena on heti polemiikkia ja suhteiden jännittymistä lukijakunnan demokraattisimman osan kanssa. On siis vaikeata kohottaa kritiikin laatua nopeammin kuin yleisön sivistystasoa. Filmiarvostelun on oltava ainakin filmikerhojen jäsenten tajuttavissa, eikä silloinkaan vielä tarjoutu kehuttavia mahdollisuuksia muualla kuin ehkä Helsingin ruotsinkielisissä lehdissä.

Arvostelun ongelmat ovat olennaiselta osalta kielellisiä. Kriitikon on perehdyttävä arvostelemansa taiteen erikoiskieleen, mutta hänen varsinaisena työnään on omien reaktioiden ja kannanottojen ilmaiseminen ymmärrettävästi. Siihen hän tarvitsee yhteisen sanaston lukijoitensa kanssa, sanaston jota hän itse hallitsee aktiivisesti ja jota toiset pystyvät seuraamaan. Jokapäiväisellä puheella selviydytään hyvän matkaa, mutta ennen pitkää on mahdotonta päästä eteenpäin ilman erikoistunutta sanastoa. Nykyaikaista kuvanveistoa tai maalausta ei voi mitenkään ymmärtää, ellei tajua niiden liittymistä ympäröivään tilaan. Samoin ilman tila- ja aikakäsitteiden tarkempaa erittelyä ei pääse perille useiden elokuvienkaan sisällöstä. Se on yhtä toivotonta kuin autoilu liikennemerkeistä välittämättä. Syvimmältä olemukseltaan kriittillinen toiminta on siis aina jonkin kielen opettamista — ja oppimista.

*

Luovat kirjailijat syrjäytetään Jyväskylässä niin kesällä kuin talvella. Kaikesta muusta puhuvat ammattimiehet, vaan ei kirjallisuudesta. Äidinkielen opettajien päivillä ei taidettu nähdä ainoatakaan aktiivista kirjailijaa, kouluneuvokset ja tarkastajat jauhoivat vanhoja asioita. En tarkoita, että kouluissa pitäisi tutustuttaa oppilaat Manneeriin ja Haavikkoon, vaan että Aleksis Kiveen perehdyttäisiin sanoisinko Viljo Kajavan näkökulmasta. Klassikot on nähtävä tuoreesti, eivätkä tuoretta näkemystä pysty muut opettamaan kuin käytännön miehet.

Talvisin ei tuleville kansakoulun opettajille tarjota minkäänlaista kirjallisuuden opetusta. Kuitenkin heidän pitäisi itsensä ennen kaikkea muuta opettaa äidinkielen elävää käyttämistä. Korkeakoulun kirjoituskilpailujen taso on kuulemani mukaan surkuteltava.

Muistettakoon lisäksi, että useat opettajat joutuvat hoitamaan kirjastoja. Valmistetaanko heitä siihen millään tavalla?

Jyväskylän kirjallisen elämän köyhyys on sitäkin oudompi ilmiö, kun siellä painaa kirjansa nopeasti virkistynyt kustantaja. Eikö Gummeruksen pitäisi tehdä kaupunkia, korkeakoulua ja kesäyliopistoa hyödyttäviä aloitteita? Keinoja: ensimmäisten kirjailijakurssien järjestäminen, kirjallisuuden lehtoraatin perustaminen, keskisuomalainen aikakauslehti jne. Eihän kustantajan tarvitsisi yksin vastata kustannuksista, ja menoista saataisiin kyllä huomattava osa takaisin eri tavoilla.

On kenties totta, että Jyväskylä on vasta viime vuosina saanut suurenmoisimmat rakennuksensa, mutta ei silti ole tyystin mielenkiinnostonta tutustua kaupungin rakentamisen aikaisempiin vaiheeseen.

1800-luvun alkupuolella sijaitsi Jyväsjärven ja Syrjän harjun välissä, nykyisen vanhan kaupungin alueella kaksi taloa, Mattila ja Taavettila, joiden maista kaupungin asemakaavoitettava alue lohkaistiin. Paikalla sijaitsi ennestään pieni ristikirkko, jonka tunnettu kirkonrakentaja Leppänen oli tehnyt 3300 taalerin palkasta vuoden 1775 tienoilla. Valtio omisti tällä alueella sijaitsevan markkinapaikan, jossa oli pidetty talvia ja kesämarkkinoita vuodesta 1801. Markkinoiden lakkauttaminen sai majuri Rosenbröjerin Laukaan pitäjänkokouksessa ehdottamaan kauppalan perustamista entiselle markkinapaikalle. Aatteesta kasvoi sitten niin voimakas, että se johti kaupungin perustamiseen. Jyväskylän lopullisen synnyn aiheutti kenraalikuvernööri Zakrevski, joka teki asiaa koskevan aloitteen 1831 ja kuusi vuotta myöhemmin Nikolai I allekirjoitti Pietarissa kaupungin perustamiskirjan.

Jyväskylän ensimmäisen asemakaavan suunnitteli maanmittauskonttorin insinööri J. L. Boringh. Sen tarkasti ja vahvisti 1833 intendenttivaraston päällikkö Engel. Vielä vuosisadan vaihteessa oli vallalla käsitys, että Engel olisi itse suunnitellut asemakaavan. Tästä johtui monenlaista henkistä haittaa Engeliä kohtaan pieteettiä tunteville myöhempien aikojen asemakaavoittajille.

Boringhin asemakaava oli erittäin symmetrinen. Se käsitti alueen nykyisen Harjukadun ja Jyväsjärven, toisaalta Vaasankadun ja Väinönkadun välissä. Ankan suorakulmaisen verkon keskellä oli kirkon paikka. Korttelit olivat yllättävän suuria. Kaupunki käsitti kokonaisuudessaan 143 tonttia. Niistä myytiin ensimmäisenä vuonna 49, mutta vasta vuonna 1863 oli vanhan asemakaavan alue »loppuunmyyty». Kaupungin kasvu tapahtui tavattoman hitaasti. Seutu oli silloin syrjäinen eikä kauppa tahtonut oikein menestyä. Eero Salmelaisen 1850-luvun matkakuvasta voidaan poimia huomio, että Jyväskylässä oli yksi kunnollinen katu, vanhaa maantietä noudatteleva Kauppakatu. Kadun varrella sijaitsi viitisen kauppapuotia.

Kaupungin rakennukset olivat aluksi yksinkertaisia hirsitaloja. Usein ne olivat laudoittamattomia, jopa maalaamattomia. Jyväskylä oli valtaosaltaan porvariskaupunki, säätyläisiä oli sangen niukasti. Porvaris- ja käsityöläistalot olivat jonkinlaisia empiren äärimmilleen yksinkertaisesti kehitetyksi. Ne olivat etupäässä yksikerroksisia, aumakattoisia ja kadun puoleisella julkisivulla oli kolmen tai viiden ikkunan rivi. Koristelu, listat ja ikkunan puitteet olivat todennäköisesti merkityksettömiä senaikaisen Jyväskylän rakennusten katselijoille.

Ensimmäinen julkinen rakennus oli vankila. Sekin oli puurakenteinen ja tietojen mukaan erinomaisen huonosti rakennettu, joten se oli jonkun kymmenen vuoden kuluttua uusittava. Sinne pantiin juopuneita ja sellaisia kauppiaita, jotka eivät pystyneet maksamaan kaupungille velkaansa.

1800-luvun puolivälin sivuutettuaan Jyväskylä alkaa kehittyä nopeammin. Keisarillisella reskriptilla saadaan aikaan yläalkeiskoulu, joka äskettäin Jyväskylän lyseona täytti 100 vuotta. Henkisen kehityksen suuntaa luonnehtii Wolmari Kilpisen Suomettareen kirjoittamat sanat ala-alkeiskoulun vihkiäisten yhteydessä 1847: »Milloinkahan tämä vähäkoulu kasvaa isokouluksi? Milloinkahan lukioksi ja milloinkapa

oppioksi? — Oi kuvatuksia ja mielijuohteita!» Näiden koulupyrkimysten avulla saadaan Jyväskylään vihdoin 1950-luvulla eräs maan hienoimpia korkeakoulualueita.

1880-luku oli voimakasta rakentamisen aikaa. Tehtiin yhtäaikaa kahta suurta työtä, seminaaria ja kirkkoa. Rakentaminen oli oikeastaan aloitettu jo edellisen vuosikymmenen puolella, mutta kirkko alkoi valmistua vasta uuden vuosikymmenen ensimmäisenä vuonna ja ensimmäinen seminaarirakennus vuotta myöhemmin. Kirkko on uusgoottilainen, ei kovin kiinnostava tiilirakennus. Sen on suunnitellut yliarkkitehti L. I. Lindqvist. Hän oli myös seminaarirakennusten suunnittelupuuhassa mukana, vaikka rakennusten lopullisen muodon sai aikaan arkkitehti K. Kiseleff.

1880-luvun puolivälissä rakennetun Jyväskylän maalaisseurakunnan kirkon on Lindqvist myös suunnitellut. Se paloi kansalaissodan tuoksinnassa 1918 ja uusi kirkko valmistui vasta 1929, arkkitehtina Elsi Borg. Maalaisseurakunnan kirkko sijaitsee Taulumäellä, vanhan kaupungin pohjoispuolella. Taulumäen kirkko liittyy tiiviisti siihen kirkonrakennustaitteen linjaan, jota 20-lukumme piti oikeana. Mitään uutta ei sillä tuotu rakennustaitteeseen. Sen sijaan se kenties ohjasi päätösvaltaisten piirien mielipiteitä ikävään suuntaan tulevaa kehitystä ajatellen. Taulumäen kirkko ei kuitenkaan ole huonoimpia mainitun suunnan edustajia.

Viime vuosisadan kallistuessa loppua kohti ehdittiin Jyväskylässä vielä rakentaa muutamia julkisia rakennuksia. Kunnantalo, joka yhä antaa Kirkkopuistolle oman epämääräisen tyylillisen vivahteensa, valmistui 1899. Sen suunnitteli arkkitehti Reinius. Rakennusvaiheen aikana jyväskyläläinen arkkitehti Yrjö Blomstedt oli moitiskellut huolimattonta rakentamista. Sitten uuden vuosisadan puolella osoittautuikin, että rakennus kaipaa korjausta. Lyseokin sai aikaan talohankkeen vuosisadan lopulla. Nykyinen vanha lyseorakennus valmistui 1902. Sitä pidettiin silloin eräänä koululaitoksemme uudenaikaisimpana rakennuksena. Nykyisen katsojen tuntemukset eivät kai sen kohdalla eroa niistä yleisistä, joita saa katsellessa vuosisadan alun koulurakennusta. Kenties lyseolaiselle avautuu enemmän arvoja?

Uuden ajan aloittaa Jyväskylän rakennushistoriassa lähiseudulta kotoisin oleva lyseon kasvatti Alvar Aalto. Ensimmäinen merkittävämpi työ, jonka hän Jyväskylään joutui laatimaan, on työväentalo. Siinä näkyy selvästi se neoklassillisen virtauksen jälki, joka oli edistyksellisissä arkkitehtipiireissä vallalla 20-luvulla. Sileä ja hallitusti jäsennelty julkisivu, jonka keskellä toisessa kerroksessa pistää esiin koristeellinen parveke, tuo välittömästi mieleen renessanssipalatsit. Samanlaista suhdetajua ja klassillisen muotokoneiston hallintaa osoittaa jonkinverran myöhemmin, 20-luvun lopulla valmistunut Muuramen kirkko. Se sijaitsee noin 25 kilometrin päässä Jyväskylästä Jämsään päin.

Seuraavan vuosikymmenen ensimmäisenä vuonna Aalto rakentaa Jyväskylään toisen työn, jota jostain syystä ei ole mainittu hänen teostensa luettelossa ARKin numerossa 1—2 1958. Se on entinen suojeluskuntatalo, nykyinen »Valtiontalo», jossa sijaitsee postikonttori. Jos tämä rakennus on sen vuoksi jätetty luettelosta, että se ei muka edustaisi Alvar Aallon tuotantoon kelpaavaa rakennusta, ollaan hakoteillä. Kun muistellaan niitä rakennuksia, joita Corbusier suunnitteli 1910-luvulla Ranskassa, on Aallon suojeluskuntatalo ainakin otteeltaan rehellisempää arkkitehtuuria kuin ranskalaisen talot. Merkkiteoksena sitä ei voi pitää, mutta ote on yhtä reipas kuin Aallon muissa nuoruuden töissä. Suojeluskuntatalo on kuitenkin sovinnainen Viipurin kirjastoon verrattuna.

Aalto muutti Turkuun ja myöhemmin Helsinkiin. Vasta juuri kuluneen vuosikymmenen aattona hän lähestyi kotiseutuaan ja on luonut sinne tähän mennessä kolme kiinnostavaa työtä. Jokaiselle on tuttu Kasvatusopillinen korkeakoulu, jonka suurehkon rakennuskompleksin Aalto sai tehtäväkseen sen jälkeen kun oli antanut vakuutuksen taidoistaan loisteliaassa Säynätsalon kunnantalossa parikymmentä kilometriä etelämpänä. Säynätsalon taloa monet pitävät Aallon parhaana. Mutta korkeakoulukompleksia, joka sijaitsee vanhan seminaarin puistomaisella alueella, ei voi pitää arkkitehtonisesti heikompana. Onhan kysymys eri mittakaavasta ja eri funktioista. Säynätsalon intiimisyys ei kävisi korkeakoulun suurimittaisissa ja nykyaikaisen akateemisissa puitteissa.

Vanha seminaarialue vanhoine puineen ja tiilisine rakennuksineen kahdelta vuosisadalta on loistavimpia koulualueitamme — kunhan se saadaan kuntoon. Kun Keski-Suomen museo valmistuu korkeakoulun eteläpuolelle — sen tulee Aalto myös suunnittelemaan — on todennäköistä, että Jyväskylän seudusta tulee nuorten arkkitehtien pyhiinvaelluspaikka. Siellä on tuo kolmaskin 50-luvun rakennus: akateemikon oma talo Muuratsalossa.

Koulujen runsaus on Jyväskylälle ominaista. Niistä haluaisin tässä mainita ainoastaan Marja ja Keijo Petäjän suunnitteleman Keski-Suomen ammattikoulun, jota pitäisin tämän arkkitehtiparin merkittävimpänä työnä — toistaiseksi. Selkeä massojen jäsentely vaikuttaa koulun ympäristöönkin harjun pohjoislaidalla ja saa muuten hieman sekavan uuden esikaupungin näyttämään arvokkaammalta.

Jyväskyläläisen maiseman päätekijät ovat harju, järvi ja vanhan asemakaavan ruutuverkko, joka nykyään on hieman ikävästi rakennettu. Niinkuin arkkitehti Kivinen on osoittanut, on ruutuverkko-asemakaavan rakentaminen siten kuin se nykyään maassamme tapahtuu sekä esteettisesti että taloudellisesti mieletöntä. Nykyiselle tilanteelle emme arkkitehtuurin ollessa kyseessä voi juuri mitään. Talot tehdään toistaiseksi ikuisuutta silmälläpitäen. Onneksi Jyväskylä on perustettu niin antoisalle paikalle, että nykysuomalaisten momomaaninen rakentaminen ei saata sitä täysin turmella.

Tilatkaa
ensi vuodeksi
ennakkoluuloton
riippumaton
taidelehti —
ainoa laatuaan
maassamme

6

ARINA *numeroa*

Tilaukset:
kirjakaupat
Rautatiekirjakauppa
Asiamiehet
postitoimistot
Arinan konttori
Kirjatyöntekijänpk. 26 Hki

1960

Hinnat:
Suomi ja Pohjoism.
1/1 vk. 1000: —, 1/2 vk. 550: —
Ulkomaat
1/1 vk. 1400: —, 1/2 vk. 750: —

Pekka Lounela

Ovatko kirjailijan mielipiteet politiikasta huonompia kuin poliitikon? Ja ovatko kirjailijan arvioinnit esimerkiksi taiteen siveettömyydestä yhtä tyhjän kanssa, mutta poliitikkojen ja juristien käsitykset 'objektiivisia' ja päteviä? Eikö kirjailijoiden kulttuuripoliittisiin aloitteisiin kannattaisi joskus kiinnittää huomiota, vaikka niiden esittäjillä ei ole virallista arvoa ja asemaa? Onko aivan varmaa, että kuka hyvänsä valtiotieteen maisteri oivaltaa yhteiskunnan ja kansan kehittämisen edellytykset terävämmin kuin kuka hyvänsä kirjailija?

Myönnän, että poliitikko tarvitsee ammattitaitoa, jonka kokemus ja toiminta suovat. Uskon, että menestyvältä poliitikolta vaaditaan lahjakkuutta: arvostelukykä, kekseliäisyyttä, oveluutta, kykyä tulla toimeen ihmisten kanssa ja vakuuttaa heidät oman kantansa etevämyydestä, paljon muutakin. Mutta eikö näitä ominaisuuksia voisi olla kirjailijallakin? Ja vaikka jokin niistä puuttuisikin häneltä, eikö hänen ammattinsa — ilmaiseminen, muodon antaminen elämyksille — edellytä myös yhteiskunnan kentässä tapahtuvien asioiden havaitsemista? Vaikka puhuisikin eri termein, käyttäisi omaa kieltä? Yhteiskunta ei minun käsittääkseni ole lakien, asetusten, vaalien, juonittelujen, byrokratioiden ja puolueltoimistojen viidakko, vaan myös eri tehtäviä toimittavien yksilöiden asuinsija, taiteen ja tieteen ja tekniikan, edistyksen kotipaikka.

Kansalaisena kirjailija on yhtä oikeutettu esittämään kantansa kuin pääministeri tai Suomen Sosiaalidemokraatin Simppa tai Uuden Suomen jälkikirjoittaja. Hänen näkökohtansa ovat myös yhtä huomionarvoisia kuin vastakkaista mielipidettä edustavan puolueltoimiston. Demokratiassakaan ei viisauden määrää mitata kannattajajoukkojen taajuudella.

Sivistyneistöä on huudettu ja huhuiltu politiikkaan vuosikymmenen varrella. Mutta jos kirjailijan mielipide ei satu miellyttämään kutsun esittäjiä, hänet manataan takaisin runouden pariin. Se osoittaa parhaiten, että kirjailijan sana yhä loukkaa ja kantaa; niin pitääkin.

Mitähän neropatteja nämä kirjailijain isälliset ystävät ovat? He eivät ole edes kirjailijoita, jos se on kunniakkaampaa.

*

»... vapaan sukupuolielämän palvonta ja kulttuurinvastainen raakalaismieli viihtyvät toistensa yhteydessä.» Maakansassa lainataan Yrjö J. E. Alasen teosta *Eros ja kulttuuri*, johon tämä syvä totuus sisältyy, »paljon puhuvaan sivulauseeseen».

Ensinnäkin sana »palvonta» on väärä: pitää olla »salliminen». Toiseksi korkeakulttuuri lisää sukupuolista suvaitsevaisuutta ja kieroutunut puritanismi saa usein »raakalaismaisia», »kulttuurinvastaisia» muotoja, kuten kirjasensuuriasiassa on saatu havaita. Kolmanneksi kulttuurinvastaista raakalaismieltä tavataan yllin kyllin esimerkiksi sanomalehdistä, mutta ei niitä silti takavarikoida ja kielletä.

»Eikö silloin vapautta ja vapauden oikeinkäyttämistä ole sellainen tapa, joka ei loukkaa toista?» kysyy Maakansan kirjoittajatar. Hän tarkoittaa kirjoittamistapaa. Entä lukemistavat? Onko pakko lukea kirjoja, jotka ehkä loukkaavat? Kyllä markkinoilla riittää puhdashenkistä lukemista halullisille.

Tässä 'vapaassa' maassa on päästy niin pitkälle, että muutamat loukkaantuvat, kun ajattelevat joidenkin kenties lukevan kirjoja joista he

loukkaantuisivat. Sensuroimalla he eivät pääse tästä ajatuksesta.

Kirjasensuuri olisi lopetettava, koska se loukkaa minua.

*

Onko valtakunta jossa on valtionkirkko Jumalan valtakunta maan päällä? Vai tunnustaako kirkko valtakunnan Jumalaksi maan päällä?

*

Suhtautuminen kommunismin huvittaa minua. Porvarit puhuvat parlamentarismista ja ovat olevinaan tietämättömiä eduskunnan suurimmasta ryhmästä, jonka kansa pyhällä vaaleilla on valinnut. He tutkivat kommunismin levinneisyyttä ja päivittelevät sitä.

Tutkisivat itseään. Luullakseni kommunismin levinneisyyteen vaikuttaa ennen kaikkea porvarien tyhmyys. SKP:n historia on porvarien tyhmyyden historiaa, tosin vain osa siitä.

Kun keskustellaan hallituksen muodostamisesta, huomautetaan erään puolueen pyrkivän yhteiskuntajärjestyksen muuttamiseen. Muut tahtovat säilyttää sen sellaisenaan. Mutta silloin siihen minun vakaumukseni mukaan kuuluu oikeus tehdä lakien ja asetusten puitteissa voitavansa, jotta järjestys muuttuisi paremmaksi — mitä kukin sitten parempana pitää. Jos se on heikkouden merkki demokratiassa, voimme päpeillä sillä: itsepetos ei muuta heikkoutta voimaksi.

Käsittääkseni kommunismia ei voida voittaa vihalla, diskriminoinnilla eikä noitavainoilla. Parempi tie olisi se, että koko puoluejärjestelmämme mukautuisi muuttuneen ja yhä muuttuvan yhteiskunnan tarpeisiin, anakronismit häviäisivät ja ohjelmien tyhjille sanoille annettaisiin ajankohtainen sisällös. Mutta se ei tapahdu ennen kuin johtoon astuu uusi polvi.

*

»Olen poliitikko ja tavoittelen poliittista virkaa sekä asemaa. Olen myös puolueen jäsen. Suomen kommunistis-katolisen rojalistipuolueen...»

(Ensimmäisestä luvusta kirjaan jonka aion kirjoittaa ajan merkeistä.)

*

»...Rehelliset ja älykkäät johtajamme olivat jälleen saamaisillaan tri K:n kaadetuksi, kun hän taas mitä yllättävimmän veti heitä huulesta...»

(Isänmaallisesta kirjasta jonka aion kirjoittaa.)

*

Kansan Uutisten nimimerkki Leikkaaja mainitsee turhaan nimeäni ja viittaa SKDL:n tekemään raha-aloitteeseen, jonka mukaan Suomen Elokuva-arkistoa olisi tuettava.

Olen toista mieltä. Elokuva-arkiston jarrutus- ja diskriminaatiopolitiikka osoittaa, ettei se kykene toimimaan tarkoituksenmukaisella tavalla. Arkisto on järjestettävä uudelle pohjalle; ehkä me Leikkaajan kanssa voisimme olla yhtä mieltä sosialisoinnista?

Arkisto, joka pyrkii vaikeuttamaan elokuvakerholiikkeen toimintaa sen sijaan että kaikin tavoin tukisi sitä — myös Helsingissä — jarruttaa hyvän asian edistymistä. Miten olikaan: jos toinen kätesi pahentaa sinua niin...

*

Apropos Quasimodo (ei kellonsoittaja); parempi neuvostovenäläinen kirjailija, joka ei tahdo muuttaa länteen, kuin italialainen runoilija, joka on vierailut idässä. Siinäpä MRA:laista kirjallisuuspolitiikkaa. Sain Sanomista.

Seppo Jokipi

Jostain sattui äskettäin silmään sellainen lähinnä kai ihailevansävyiseksi tarkoitettu toteamus, ettei saksalainen kirjallisuus muka ollenkaan tunne ns. vihaisia nuoria miehiä. Ihailu kasvaa asiantuntemattomuudesta, ainakin tämä — aivan niin huonosti ei asian laita sentään Saksassa ole. Länsisaksalaisen arkipäivän luotettava reportteri Erich Kuby väittää tosin 1957 ilmestyneessä kirjassaan *Das ist des Deutschen Vaterland* (Tämä on saksalaisen isänmaa), että kaikista liittotasavallan opportunistisista asenteista nuorison opportunismi on valitettavin, mutta tämä ei silti merkitse sitä, ettei yksikään paljastava, positiivisella tavalla vihainen, itsetutkisteluun ja tilanteen sisäiseen tajuamiseen ruoskiva ääni olisi kohonnut »talousihmeen» materiaalsen hyvinvoinnin jähmeään liikkumattomalta kaikupohjalta. Nuorin kirjailijapolvi saattaa olla vielä kirjoittamaton lehti eikä sen asenteista kenelläkään liene tarkkaa selkoa, vaikka niiden neutraaliutta ja opportunismia valitetaankin; heti sodan jälkeen julkisuuteen tullut ikäpolvi on kuitenkin pitänyt huolen siitä, ettei kritiikin oka ole lakannut jäytämästä nykysaksalaisen yhteiskunnan lihassa. Tämän kirjailijapolven edustajista nähdään nykyään Heinrich Böllissä sukupolvensa selväpiirteisien moraalisen mielenmaltin ja rohkeuden edustaja: maltti on malttia olla ihastumatta elämän näennäisen moitteettomaan ulkokuoreen, rohkeus rohkeutta pitää peiliä aikakauden tosien kasvojen edessä. On syytä huomauttaa, ettei bölliläistä ajankritiikkiä tue mikään yhteiskunnallinen tai ideologinen radikalismi; radikaali Böll on vain yhdessä suhteessa — hän on katsonut asiakseen radikaalisti olla harmonisen ja vitaalisen ihmisen puolustaja kaikkia suvaitsemattomia ideologioita vastaan.

Böllin satiirien yhteys muuhun tuotantoon

Muutama sana on tarpeen sen taustan täsmentämiseksi, jolta Böllin ajansatiiri nousee. Kölnissä 1917 syntyneen Heinrich Böllin kohtalo on kuvaava koko hänen sukupolvelleen: vastikään koulunpenkiltä päässeenä hän joutui 1938 sotapalvelukseen ja samaa tietä itärintamalle, josta palasi keväällä 1945 yhtä leimallisesti sodanjälkeiseen ikäpolveen kuuluvana kuin toverinsakin. Se mikä Böllin erotti ikätovereistaan, näihin luettuina myös monet kirjailijatoverit, ilmaistiin 1953 kun hänelle myönnettiin saksalaisten kriitikoiden kunniapalkinto: »Hän kuuluu ensimmäisiin, jotka hallitsivat sotaelämystä ajatuksellisesti ja kielellisesti pysähtymättä hedelmättömään ja ulkokohtaiseen realismiin». Böll ei ole teoksissaan käsitellyt sodan tai sodanjälkeisen ajan koko ilmiökenttää tavalla, mikä nostaisi ne kiistattomasti yli sen keskimittan, johon monien sotakokemusten hahmottajien tai sodanjälkeisen ajan kuvaajien kohtaloksi tuli Saksassa jäädä; hän ei ole kirjoittanut oikeastaan yhtään »suurta» romaania tai novellia. Hänen temperamenttinsa ja epädog-

maattisesti omaksuttu katolinen aatepohja on vienyt hänet siihen ryhmään, joka on rehellisesti yrittänyt olla ihmisen puolustaja sekä sodassa että keskellä sodanjälkeisen arjen ongelmaryhmää. Hän on niitä, jotka ovat yrittäneet yhdistää *poésie engagée*n *poésie pureen*. Kansainvälisesti tunnetuin Böllin romaaneista on 1953 ilmestynyt *Und sagte kein einziges Wort* (suom. Ei sanonut sanaakaan, Tammi 1954). Böll on peruskatsomukseltaan moralisti: hänen sotakuvaustensa eetos on tietoisuus siitä, että jokainen kuolema sodassa on murha, josta joku on vastuussa; tästä päädytään jokaisen yksilön henkilökohtaisen moraalisen valmiuden tähdentämiseen keskellä modernin mekaanisen sodan mieltömyyttäkin. Sama elämännäkemyks ruokkii Böllin sodanjälkeisen ajan kuvauksia ja juuri siinä on hänen ajansatiiriensa ydin. Heinrich Böllin kehitys nykysaksalaisen hyvinvointivaltion negatiivisten ilmiöiden satiirikoksi kulkee johdonmukaisesti jo varhain omaksutun näkemyksen valossa. Romaanissa *Und sagte kein einziges Wort* näkyvät ensimmäiset oireelliset merkit.

Ei ainoastaan jouluisin

Und sagte kein einziges Wort ei ole satiirinen romaani: se kertoo saksalaisen avioliittotarinan sodanjälkeisen suurkaupungin ilottomassa arjessa, jossa useimmat perheet elivät vailla kaikkea suojaa alttiina ajan vaikeuksille, ennen muuta köyhyydelle ja asuntopulalle, ja uhkasivat sortua näiden rasituksiin. Mutta tämän suppean ja epätavallisen kirkkaalla tyyllillä kirjoitetun romaanin rakenteessa kulkee eräitä sivuteemoja tai teemojen katkelmia, jotka Böllin satiireissa itsenäistyvät ja hahmottuvat omiksi kokonaisuuksiksi. Fred ja Käte Bognerin perheen vuokraemäntä saa tässä kirjassa edustaa tekohurskautta ja kylmäsydämistä järjestöhyväntekeväisyyttä, joka verhoutuu kristillisen caritaksen vaippaan; oman itsensä vastakohtaksi pervertoitunutta, onttoa ja surkeaa uskonnollisuutta, joka merkitsee pakoa kaikesta moraalisesta vastuusta, ilmentävät muutamats teoksen pappismiehetkin. Tämä teema kätkeytyy sittemmin piilevänä melkein jokaiseen Böllin myöhempään teokseen, se on kuin luova ärrytin, joka antaa satiireille emotionaalisen kasvupohjan, terävyyden ja kirkkauden.

Itsenäisten satiirien sarjan Böllin teosten kokonaisuudessa aloitti laaja kertomus *Nicht nur zur Weihnachtszeit* (Ei ainoastaan jouluisin, 1952), joka kuvaa hyvinvoivan saksalaisen porvarisperheen sopeutumista sodanjälkeisiin oloihin. Kertomuksen perusasetelma on fantastinen ja irvokas: varakas tehtailijan perhe alkaa vuoden 1945 jälkeen viettää joulujuhlaa joka ainoa ilta, kun se taas on mahdollista. Tähän merkilliseen järjestelyyn on syyllinen perheen vanha äiti, joka saa hilitömmän huutokohtauksen, kun upea joulukuusi varsinaisen joulujuhlan jälkeen kannetaan pois: hysteerisiin kohtauksiin ei löydy apua parhaiden lääkäreiden eikä kalleimpien psykologien neuvoista, kunnes joku keksii kantaa joulukuusen takaisin sisään. Se auttaa — ja siitä lähtien kuuluu perhe-elämän instituutioihin tuo jokailtainen juhla, joka vietetään aina samoin perinteellisin menoin. Tätä kestää puolitoista vuotta kesät talvet. Sitten alkaa perheenjäsenissä ja heidän elämäntavoissaan näkyä huolestuttavia muutosten oireita. Ne ilmenevät ensiksi itse perheenpäässä: tämä alkaa liiketoimissaan luopua kunniallisista periaatteistaan, hankkii rakastajattaren ja alkaa puhua avioerosta. Muuan pojista hankkii perheineen maastamuuttoa; hänen vaimostaan on tullut eksistenttialisti, joka viettää aikansa yökerhoissa tanssien ja huvitellen. Asianajaja-pojasta tulee kommunisti, joka pian alkaa laiminlyödä kaikkia sosiaalisia suhteitaan. Kolmannen pojan kohdalla rappio on jo täydellinen: hänestä tulee köyhä ja uskovainen (seikka, mitä perheessä ei vielä kos-

kaan ole esiintynyt). Lopuksi kaikki näin tavalla tai toisella pakenevat ja jäljelle jäävät vanha äiti ja juhliin osallistunut eläkkeellä oleva kiltti kirkkoherra.

Kertomus on nerokas satiiri erään elämänmuodon lopullisesta rappiosta ja kuolemasta: on kysymyksessä esi-isiltä peritty porvarillinen elämäntapa ja kulttuurimuoto, joka kertomuksessa henkilöityy perheen vanhassa äidissä. Kun porvarillisen elämänmuodon keinotekoisesti pysytystä pidettyjen kulissien taakse kurkistetaan, paljastuu enää pelkkä ammottava tyhjyys: elämä, joka merkitsee eteenpäin menoa ja kehitystä, on lakannut. Jäljellä ovat tuskallisen tarkasti varjellut perinnäistavat ja muodot, joista varsinainen merkitys on jo kauan sitten kuollut: on kysymyksessä näytelmä, jossa näyttelijät itsekin aavistavat lopullisen perikadon tulon. Böllin pieni kertomus toteaa tämän viileästi ja objektiivisesti; se ei syytä ketään eikä valita tappiota. Saksalaisessa modernissa kirjallisuudessa pidetään yleensä Thomas Mannia porvarillisen aikakauden viimeisenä suurena edustajana. Hänen suurissa romaaneissaan, ennen muuta Buddenbrookeissa, tuo 1800-luvun kukoistava elämänmuoto puhkesi viimeisiä kertoja kukkaan, eriteltiin rikki, tiedosti itsensä ja kohtalonsa ja kirjoitti oman historiansa. Mannin suhde aika-kauteensa oli vielä tunnepohjainen, hän saattoi surra perityn elämänmuodon rappiota. Hänen ajastaan on paljon muuttunut. Toisen maailmansodan jälkeisessä maailmassa esivanhemmilta perityn elämänmuodon sisäinen syöpä on edistynyt niin pitkälle, että siitä voidaan tehdä Böllin kertomuksen kaltainen objektiivinen ja säälimätön diagnoosi.

Tohtori Murken koottu hiljaisuus

Edelläolevan perusteella voisi joku herättää kysymyksen, miksi tahdon esittää Böllin nimenomaan saksalaisen nyky-yhteiskunnan kriitikkona: eikö ilmiö ole pikemminkin yleiseurooppalainen, miksei yleismaailmallinenkin, kuin valtiollisesti paikallistettava; eikö vastaava hidas hajoamisprosessi tapahdu missä yhteiskunnassa tahansa dynaamisen murrosvaiheen aikana, kun perityt sosiaaliset instituutiot murenevat? Oireellista on kuitenkin, että kertomus on kirjoitettu 1950-luvun eurooppalaisessa hyvinvointivaltiossa, maassa, jonka elintaso on jo totuttu pitämään tiettyinä symbolina ja joka tavallisesti leimataan määrätyn ylpein tunnuksin tavoiteltavaksi esikuvaksi.

Enemmän paikallisiväriä on kesällä 1958 ilmestyneessä kertomuskoelmassa *Doktor Murkes gesammeltes Schweigen* (Tohtori Murken koottu hiljaisuus); satiirin kärki kohdistuu näissä kertomuksissa tyyppillisesti saksalaisiin sodanjälkeisen ajan ilmiöihin: määrätynlaiseen muotiuskonnollisuuteen, standardisoituun kulttuurin massatuotantoon, entisten sotilaiden ressentimentin leimaamaan muistelmakirjallisuuteen ja amerikkalaisuutta jäljittelevään kovapintaiseen liike-elämään. Satiirin sävystä antavat parhaan käsityksen kokoelman nimikertomus ja entisen kenraalin muistoja ja tulevaisuudensuunnitelmia parodioiva *Hauptstädtisches Journal* (Päiväkirja pääkaupungissa).

Kokoelman laajimman kertomuksen outo nimi selittyy pian: tohtori Murke on työssä sodan jälkeen nousseessa modernissa, hillityllä ja hienostuneella tavalla upeassa radiotalossa, jonka kiiltävillä ja taatusti pölyttömillä käytävillä tuhkakupitkin ovat pieniä taideteoksia. Jostain syystä Murke tuntee hienoista epävihtymystä tässä steriilin sivilisoituneessa ympäristössä. Hänellä on omalaatuinen harrastus: hän kerää kaikkia käsittelemistään ääninauhoista kohdat, joissa puhuja vaikenee. Kotona hänellä on magnetofoni, jossa hän joutohetkinään soittaa nauhaansa, tiivistettyä hiljaisuutta; se näyttäytyy hänelle arvokkaimpana osana koko radiotyöstä. Kertomuksen polveileva juoni tarjoaa lukuisia yksi-

tyiskohtia suuren radiotalon jättiläiskoneistosta, josta yleisölle tuotetaan viihdettä, kulttuuria, mielipiteitä, toiveita ja unelmia kirjavana seoksena. Tarinan satiirinen huippu saavutetaan, kun Murke joutuu tekemisiin professori Bur-Malottken taidetta koskettelevan esitelmäsarjan kanssa.

Professori Bur-Malottke joutuu kertomuksessa edustamaan kokonaista lajia. Tuo suuri, komea ja vaikutusvaltainen mies on niitä johtokuntien ja hallintoneuvoston jäseniä, joiden vaikutus julkisen elämän kulkuun on itse asiassa suurempi kuin heidän näkyvyytensä siinä; prof. Bur-Malottke kuuluu lukuisiin toimituskuntiin ja on suuren kustantamon kirjallinen johtaja. Vuoden 1945 yleisessä uskonnollisessa innostuksessa kunnan professori oli lukeutunut käännynnäisiin ja kirjoittanut sitten suuren joukon esseistis-filosofis-uskonnollis-kulttuurihistoriallisia tutkielmia. Lyhyesti: professori Bur-Malottke on niitä miehiä, joita ei vastusteta. Niinpä radiotalon ohjelmajohtaja epäröimättä suostuikin, kun Bur-Malottke äkkiarvaamatta tahtoo korvata jo valmiiksi nauhoitetussa esitelmäsarjassaan taiteen olemuksesta jokaisen Gottsanan fraasilla »tuo korkeampi olento, jota me kunnioitamme». Hänet on yhdessä yössä vallannut uskonnollinen epäily ja hän tuntee olevansa myötäsyyllinen siihen uskonnollisten ohjelmien tulvaan, joka oli vuoden 1945 jälkeen kertakaikkiaan ylikuormittanut radioaallot. Tohtori Murke saa tilaisuuden paljastaa asian koko koomisuuden, kun hän joutuu korjaamaan professorin puhumat nauhat. Mutta ei tässä kyllin: Bur-Malottke joutuu äkillisen kauhun valtaan ajatellessaan kaikkia niitä lukemattomia puhumiaan ääninauhuja, jotka radiotalon arkistossa odottavat jälkipolvien arvostelua. Entäpä jos hän onkin innostuksen vallassa puhunut sellaista, mistä ei enää jonkin vuoden kuluttua halua vastata? Hän on saattanut intoutua poliittisiin ja uskonnollisiin kannanottoihin, jotka saattaisivat hänet vuosien kuluttua väärään valoon. Lopulta hän vaatii kaikkien nauhojen tarkistusta ja korjausta, koska hänen vakauksensa mukaan »vain epäpuhtaat henget pitävät pikkumaisuutta nerolle arvottomana».

Tarinan satiiri tuskin kaipaa selityksiä, se on itsessään kyllin paljasta eikä sen kohteesta voi erehtyä. Heinrich Böllin tuotannossa se niveltyy niihin teemoihin, jotka kohdistuvat unohtamista ja henkistä sokeutta vastaan. Kuka uskoisi, että menneiden vuosien kohtalot näin pian unohtetaan? Kuka uskoisi, että entiset sotilaat nykyään mieluummin pitävät esitelmiä lyriikasta ja unohtavat sodan olemuksen mahdollisimman tarkkaan? Tästä asenteesta on vain lyhyt askel sodan uudelleen ihannointiin. Kukapa uskoisi, että materiaallinen turvallisuus ja hyvinvointi näin pian sokaisee mielet ja turruttaa omattunnot? Tuskin kukaan olisi sitä uskonut 1945, mutta kymmenen vuoden kuluttua uhkaa kaikki toistua näennäisen mielettömässä kiertokulussa. On turhaa silti kuvitella, että Böll olisi kirjailijana omaksunut maailmantuomarin asenteen. Hänen moralisminsa on mahdollisimman epäpäteettistä eikä mikään ole hänelle vieraampaa kuin teatraalinen suuriääninen eleily: hän toteaa, paljastaa asian ja antaa lukijan tehdä omat johtopäätöksensä. Ainoa tendenssi, joka hänellä on, kohdistuu hiljaa ja hellittämättä yksilön itsensä henkilökohtaisen vastuuntunnon herättämiseen. Unohtaminen ja velto välinpitämättömyys on pahinta.

Professori Bur-Malottkesta on Böllin satiirien henkilögalleriassa vain lyhyt matka kenraali von Machorka-Muffiin, kaikkien preussilaisten sotilashyveiden irvokkaasti karrikoituun edustajaan. Novellissa *Hauptstädtisches Journal* on satiiri armottominta, lukija saa sen vaikutelman, että vähäininkin kärjistys ampui ehdottomasti yli maalin ja veisi satiirin *ad absurdum*; ivan verisyys voisi kääntää vaikutuksen päinvastaiseksi. Tällaisena novellin viritys on suurenmoinen: tasapainoilua ohuella köydellä kuilun yli, horjahtamatta. Kenraali Erich von Mac-

horka-Muffin henkilö joutuu päiväkirjamerkintöjen valossa kaikessa narrimaisuuteen asti kärjistyneessä sotilaanturhamaisuudessa paljastetuksi, mutta säilyy uskottavana. Päinvastoin kuin professori Bur-Malottke on tämä vilpiton kelpo sotilas niitä, joiden ytimekkääseen ja koruttoman miehiseen mielenlaatuun muodissa olevat *imponderabilia* eivät ole vaikuttaneet: hän iloitsee huomattessaan entisten rivimiestensä säilyttäneen yhä »tuon kenttäharmaan rehtiuden, sydämellisen miehenaurun ja alinomaisen valmiuden rohkeaan sutkaukseen». Hän tuntee olevansa vain univormussa kotonaan: erikoisen juhlallisina hetkinä hänellä on siviilipuvussakin tunne kuin kantaisi miekkaa sivullaan. Hän katsoo olevansa tietyllä tavalla idealisti: kun hänen rykmentissään sodan viime päivinä oli enää kolmetoista miestä, hän ammutti heistä neljä kapinan takia. Tällä miehellä ei ole mitään suhdetta muodissa olevaan kristilliseen demokratiaan ja parlamentaariseen hallitustapaan: hän sivuuttaa ne, mikäli suinkin mahdollista. Mutta hänellä on toki henkisiä harrastuksia eikä hän ole menettänyt idealismiaan. Hänen suuri haaveensa toteutuu, kun parlamentti vihdoinkin myöntää hänelle määrärahat Sotilaallisten Muistojen Akatemian perustamiseksi (»nuo kristityt, nuo kristityt, kuka olisi heistä uskonut!») ja itse puolustusministeri vihkii laitoksen tarkoitukseensa. Sotilaallisten Muistojen Akatemia on laitos, jossa entiset sotilaat majurista lähtien yhteistyössä puolustusministeriön sotatieteellisen osaston kanssa voivat rauhassa omistautua muistelmiensa kirjoittamiseen. Parlamentti on halukas myöntämään tarpeelliset varat kolmekuukautista oleskelua varten kullekin. Kenraali ei olisi kelpo sotilas, ellei hän olisi ajatellut myös sotamuistojen ankarasti piinaamien tovereiden iltahetkien viihtyisyyttä: jämerien vanhojen sotaratsujen joutohetkien sulostuttajiksi hän aikoo komean akatemian eräseen siipeen sijoittaa muutamia terveitä ja yksinkertaisia maalaistytöjä. Tämä osa suunnitelmista jää salaisuudeksi: joskaan ei voi valittaa liberalismiin puutetta kristillisdemokraattisessa eduskuntaryhmässä, se sittenkin voisi aiheuttaa vastalauseita.

Kenraali von Machorka-Muffin miltei itsetiedoton kyynillisyyks paljastuu siinä tavassa, millä hän käyttää kaikkia tuntemiaan ihmisiä välineinä: hän on piintynyt siihen käsitykseensä, että syntyperä ja kasvatustapa jakaa ihmiset arvoluokkiin, jotka ovat ylittämättömät. Hän on niin eläytynyt wilhelmiiniseltä ajalta periytyvään sotilaanrooliinsa, ettei varmasti koskaan herää ymmärtämään sellaisia asioita kuin ihmisyyksilön ainutkertainen arvo ja sen edessä tunnettava moraalinen vastuu. Ihmisenä hän kai lähinnä olisi sääliä herättävä muisto menneestä maailmasta, mutta kertomuksen veitsenterävässä sävyssä tuskin erottaa mitään tunteenomaisia asenteita — se on yksinomaan toteava.

Uudistuuko satiirinen romaani?

Länsi-Saksan nykykirjallisuuden kenttä on sekava ja suurelta osalta kartoittamaton. Tästä seuraa välttämättä, että nykysaksalaisen taideproosan ja lyriikan tilasta vallitsee yhtä sekavia ja ristiriitaisia käsityksiä; ollaan jonkinlaisessa ongelmallisessa, seestymättömässä välivaiheessa, kun muutamat heti sodan jälkeen koetut luovat nousut on sivuutettu. Syitä etsittäessä on viitattu siihen hirveään suoneniskenttään, minkä kansakunnan henkinen valioväki joutui kokemaan ruskean barbarian aikakautena: siitä johtuisi tämänpäivän henkisen elämän tietty porvarillinen tasapaksu ilmeettömyys. Toisaalta on saksalainen emigrantti-tutkija Erich Heller suorastaan väittänyt, että Saksan moderni kirjallisuus yleensä on korkeimmissa tuotteissa liian ongelmallista ja spekulatiivista ja helpompipääsyisellä tasolla liian keskinker-

taista ja provinsiaalista, jotta se kirjallisuuden maailmassa koskaan voisi saavuttaa sitä kiistämätöntä asemaa, mikä esimerkiksi Ranskan, Englannin tai Venäjän kirjailijoilla on koko maailman tietoisuudessa.

Jos Hellerin väitteen uskoo, ymmärtää käsitysten ristiriitaisuuden, harhautumisenkin. Böll, josta kotimaassa odotetaan suorastaan erään maailmankirjallisuuden suuren perinteen uudistajaa, on toistaiseksi jäänyt ainakin satiirikkona vain saksalaisten omaisuudeksi. Kun *Doktor Murkes gesammeltes Schweigen* ilmestyi, viitattiin päivänkriitiikin yhteydessä siihen, että mikäli Böllin onnistuu sulattaa satiiri realistisen romaanin muodon kanssa kokonaisuudeksi (mistä kokoelman laajat kertomukset tuntuvat antavan lupauksia), hänestä voisi tulla nykyään kriisiään elävän satiirisen romaanin uudistaja. Hän liittyisi ajallisesti myöhäisenä renkaana siihen ketjuun, joka alkaa Voltairen *Candidesta* tai Swiftin *Gulliverin retkistä* ja katkeaa sitten vuosisadoiksi. Tällaisilla päiväenkohtaisilla ennusteluilla on oma mielenkiintonsa, joskin niitä vastaan voisi huomauttaa, ettei Böll ensi kädessä tähtää kirjallisiin voittoihin: hänen päämääränsä tuntuvat olevan muualla. Kehityypä hän tulevaisuudessa suureksi satiirisen romaanin uudistajaksi tai ei, hän joka tapauksessa tänään antaa välttämättömän osuutensa saksalaiseen taideproosaan — rohkean ja kirkkaan ajansatiirin.

"Suomalaisia puheenvuoroja"

Sarjassa ilmestynyt:

Jaakko Nousiainen **PUOLUEET PUNTARISSA**
Erkki Niinivaara **KIRKKO IHMISTÄ VARTEN**
Pentti Poukka **HUOMISPÄIVÄN SUOMALAINEN**

»Nasevia ja asiallisen kärkeviä vuorosanoja. Sarja »Suomalaisia puheenvuoroja» on alkanut erittäin lupaavin merkein.»

Kotimaa

»Tämänkaltaisilla terveillä ja rakentavilla puheenvuoroilla luodaan edellytykset huomispäivän onnellisemmalle suomalaiselle yhteiskunnalle.»

Kcuppalehti

Sarjaan kuuluvien kirjojen hinta 480: —.

KIRJAYHTYMÄ

PALJON ASENNETTA, VÄHÄN ASIOITA

Pauli Burman

Matti Nieminen

Suomalainen poliittinen kirjoittelu on enimmäkseen vain tapahtumien selostamista. Tämä ei ole ihme, kun ottaa huomioon politiikkaa koskevan käsikirjallisuuden lajivalikoiman, valtiotieteellisen tiedekunnan nuoruuden ja politiikan tutkimusinstituutin puuttumisen.

Jokaiselle poliitikolle samoin kuin poliittiselle ryhmittymälle on luonteenomaista tahto valtaan. Jos vallantahdon toteuttamisessa rikotaan yleisesti hyväksyttyjä politiikan pelisääntöjä, saattaa politiikka muuttua itsetarkoitukseksi. Rajankäyntiä on keskustelussa harjoitettava tällä alueella, sillä sieltä löytyvät syyt tapahtumiinkin. Sanomalehdet pitävät uutispuolellaan huolen tapahtumien selostamisesta, poliittisessa keskustelussa yleensä vatvotaan tapahtumajärjestystä, mikä näyttää tuottavan iloa politiikasta puhuville, tuskin kuitenkaan itse asioille. Valtapolitiikan väärämielisyyksien pohtiminen on jo askel parempaan suuntaan.

Kirjasen »Asiat ja asenteet» asialliseksi ilmoitetun osan on kirjoittanut Matti Kekkonen. Hänen osuudessaan ei ole mitään uutta, ei sen paremmin tapahtumajärjestyksen selostamisessa kuin tulkinnassakaan. Kiinnostavuus on kokonaan siinä, mitä hän jättää mainitsematta. Tapahtumien selostajan suorittama valinta on tämän tapaisessa poliittisessä keskustelussa varsinainen asia.

Syksyllä 1958 alkanut »yöpakkaskausi» on ilmeisen tärkeä luku maamme vaiheissa vuoden 1944 jälkeen. Tulee kestäämään kauan ennenkuin »varsinainen historiantutkimus» kykenee antamaan sen teki-joistä edes jotenkuten aukottoman kuvan. Tämä ei suinkaan merkitse sitä, etteikö meidän ole syytä tarkastella asiaa nykyisestä, olemattoman aikaetäisyyden perspektiivistä. Kun syksyn 1958 tapahtumasarja merkitsee jatkuvasti vaikuttavaa osaa sisäpoliittisessa taistelussa ja nykyisessä poliittisessä kriisissä, on lukijan suhtauduttava arviointeihin tietyllä varovaisuudella. »Yöpakkaset» nostivat yhden puolueen valtaan ja yrittivät lyödä toisen matalaksi. Ensimmäisellä on tietysti tarve selitysten antamiseen, viimeisellä kysymysten ja kyselyjen tekemiseen. Matti Kekkonen ja Jouko Tyyrin osana on selitellä. Tämän vuoksi eivät he mainitse sisäpolitiikasta mitään ja ulkopoliittisten asioiden selittäminen kulkee tekojen puolustelun hengessä. Tulos muistuttaa Maakansan leikekokoelmaa.

»Yöpakkasten» vaiheita ja niiden synnyttämiä reaktioita seurannut lukija tietää, että eräänlainen linjajako on muotoutunut seuraavalla pohjalla: oliko ulkopoliittikkamme kriisi osa sisäpoliittista valtakamppailua ja oliko sen edellytykset tarkoituksellisesti luotu kotimaassa? Vai olivatko »yöpakkaset» vain yksinkertaisesti Neuvostoliiton reaktioita sille vihamielisten voimien esiinmurtautumisen johdosta suomalaisessa politiikassa? Tämän kysymyksenasettelun tulee olla eräänä lähtökohdana »yöpakkasten» tarkastelussa. Kekkonen ja Tyyri eivät esitä tällaista kaksipuolista kysymyksenasettelua, vaan pitävät selviönä sitä, että Suomessa Porkkalan palautumisen jälkeen heidän väitteensä mukaan lisääntynyt vihamielisyys Paasikiven linjaa vastaan oli »yöpakkasten» alkusysäyksenä. Tätä ennakkonäkemyistä perustellaan tapahtumien selektiivisellä selostamisella, tuetaan asennetta eikä yritetä asioiden punnitsemisella luoda asenteita. Tämä ajatusrakennelma on käyttökelpoinen, tyypillinen sikäli, että se on maalaisliittolaisen propagandan tärkeimpiä lähtökohtia nykyhetkellä.

Kekkosen osan viimeinen sivu on kiinnostavin. Hän ilmoittaa ratkaisumahdollisuutena kommunistien mukaanoton hallitukseen. Toinen asia on, ettemme usko »yöpakkasten» tarkoittaneen tätä. Jos kuitenkin niin on, tulee mieleen hävytön epäily syksyn 1958 tapahtumien olleen osana tulevaa presidentinvaalikampanjaa.

Jouko Tyyri on kirjallinen henkilö. Suhtautumisessa puoluepolitiikkaan hänellä ja Matti Kurjensaarella on yhtäläinen piirre: älyllinen leikittely radikalismilla, mielihyvää tuottava kilvoittelu liitelemällä tulen ympärillä niin, etteivät siivet juuri ja juuri leimahda liekkeihin. Poliitikot käyttävät heitä hyväkseen, ehkäpä alitajuinen aavistus tästä saa Tyyrin ja Kurjensaaren selittämään, etteivät he ole poliittisia henkilöitä.

Pyrkinessään syventymään politiikan ongelmiin Tyyri pääsee pitemmälle kuin monet muut. Hän näkee »asenteissaan» politiikan analyysin olevan semantiikkaa. On totta, että monet poliittiset ongelmat ovat myös kielellisiä. Kieli on kuitenkin vain väline ja tässä on Tyyrin erehdys. Ei riitä, että pohdimme ilmaisua, vaan mikäli mielimme analysoida politiikkaa, meidän on pohdittava niitä tekijöitä, jotka aiheuttavat ilmaisujen valinnan. Varsinainen politiikka ja siinä vallitsevat lainalaisuudet ovat Tyyrille vieraita. Ehkä tämä johtuu siitä, ettei hän ole milloinkaan ollut kiinnostunut järjestötoiminnasta.

Jakson »Asenteet» sisältö on voimakasta asennetta sosialidemokraatteja vastaan. Selittelystään huolimatta myös Tyyri on tehnyt valinnan. Tämä auttaa ymmärtämään myös kustantajan — Gummerus Oy:n — teon merkityksen: eräitä politiikkamme ilmiöitä tarkastellaan kahdesta vastakkaisesta näkökulmasta. Tuskin voidaan sanoa kirjasten täydentävän toisiaan. Niiden merkitys on kenties suuremmalta osaltaan siinä, että ne osoittavat kehityksen vieneen mielipiteiden kahtiajakoon: puolesta tai vastaan. Näiden valta-asenteiden tueksi käytetään asioita. Niin on tapahtunut myös näissä kirjasissa. Lukija voi itse ratkaista, ovatko useimmat asiat puolesta vai vastaan.

YHTEENSATTUMA

Jouko Tyyri

Asiat ja asenteet ilmestyi samanaikaisesti kuin *Osakeyhtiö isänmaa*, molemmat kirjat kuuluvat poliittiseen kirjallisuuteen ja molemmilla on kaksi tekijää. Näistä yhteensattumista saattaa seurata, että kirjasia pidetään jollakin tavoin rinnakkais- tai vastakkaisteoksina.

Sitä ne eivät ole; mahdollinen väärinkäsitys on torjuttava mitä tarkemminkin. Ainoa yhtäläisyys on se, että kummassakaan kirjassa ei tyydytä olojen kuvailuun, vaan pyritään poliittisiin päämääriin. Eri-laisuudet eivät rajoitu siihen, että tavoitteet ovat eri suunnilla.

Ensinnäkään emme tienneet Matti Kekkosen kanssa, että suunnitteilla oli toinenkin »pamfletti». Pauli Burman ja Matti Nieminen todennäköisesti tiesivät jo kirjoittaessaan, että *Asiat ja asenteet* oli kustantajalla. Tuloksesta päätellen näyttää siltä, että he pitivät tehtäväänään raivokkaan vastahyökkäyksen suorittamista. Meidän kirjamme ei kuitenkaan ole hyökkäys mitään puoluetta tai henkilöä vastaan, vaan määrätyn ongelman yhteydessä ilmenneiden ajattelutapojen selvittelyä. Yhtiö Burman—Nieminen on sen sijaan kaatanut samaan tunkioon puolueoimistosta löytyneen propagandamateriaalin.

Tärkeä erilaisuus on se, että Matti Kekkonen ja minä esiinnyimme erikseen ja vastaamme kumpikin omasta osastamme. Burman ja Nieminen kirjoittavat kollektiivisesti, ja heidän mielipiteitään täytyy tarkastella puoluetoimiston käsityksinä. Heidän tekstiänsä ei siis käy arvos-teleminen tyylin tai ajatusten puolesta omaperäisinä kirjoituksina, eikä se tuo keskusteluun uutta aineistoa. He puuttuvat lukemattomiin ongelmiin syventymättä mihinkään.

Heidän lähtökohtanaan ovat tietyt ennakkoluulot, joiden vahvistaminen näyttää olleen heidän varsinainen päämääränsä. Todistelutekniikka on pelkistettynä seuraava: idänkriisi muka tilattiin, koska presidentti muka on rajattoman vallanhimoinen, ja vallanhimoisuus todistetaan idänkriisillä. Operoidaan pelkillä todennäköisyyksillä, esittä-mättä mitään todisteisiin viittaavaa. Väitteet ovat puhtaasti mielettö-miä jo ajatuskokeina: valtion päämies ei voi lisätä valtaansa rajoitta-malla oman maansa päätösvapautta. Burmanin ja Niemisen asenne on alun pitäen se, että vastustajat ovat aina ja joka paikassa pelkästään väärässä siitä yksinkertaisesta syystä, että he ovat paholaisen siittämiä väärämielisyyden edustajia.

Tannerin ja Leskisen kohtelu meidän kirjassamme ei koske näiden poliitikkojen kunniaa. Emme syytä heitä edes siitä, että he olisivat *halunneet* huonontaa Suomen suhteita Neuvostoliittoon, vaikka heidän toimintansa on käytännössä ollut haitallista.

Myös kieltä käytetään periaatteellisesti poikkeavilla tavoilla näissä kirjoissa: yhtiö Burman—Nieminen noudattaa fanaattista kielioppia. Repäisevä sättminen on heidän mielestään poliittista kieltä.

Näillä huomautuksilla en tietenkään pyri väittämään, että olisimme kirjoittaneet *paremman* teoksen kuin Burman—Nieminen. Haluaisin vain tehdä selväksi *erilaisuuden*, jonka vuoksi kirjojamme ei pitäisi rinnastaa.

*

Burman—Niemisen pamfletin yksityiskohtaiseen kritiikkiin en ryhdy käsiteltyjen sisäpoliittisten ongelmien kannalta. Puutun vain teoksen tavoitteisiin ja kirjoitusmenetelmiin.

Ensiksi on muistettava kirjoittajien asema järjestömiehinä. Ulko-poliittisten syyspakkasten ollessa pahimmillaan Burman uskotteli hyvin-tuntemilleen, politiikkaa tarkasti seuraaville henkilöille, ettei mitään kriisiä ollutkaan. Kysyin jälkeinpäin Burmanilta, oliko hän sokea vai epärehellinen. Hän selitti menettelleensä 'tarkoituksenmukaisesti'. Seli-tyksen jälkeen luokittelen hänet samaan järjestömiesten kaartiin, josta kirjassa lausutaan jyrkkä tuomio. Tekijöiden sanankäyttö on kauttaaltaan 'tarkoituksenmukaista'. Sana on heille väline, jonka käy-töstä he ovat vastuussa puolueelle. Minulle kieli on yhteiskunnan arvokkain omaisuus, kieli on yhteisön sielu, jonka häpäiseminen on pahempaa ja turmiollisempaa kuin mikään poliittinen korruptio. Tässä suhteessa Urho Kekkonen on heidän rinnallaan pyhimys. Kannattaa panna merkille, että presidenttiämme syytetään kirjassa kaikesta mah-dollisesta paitsi epärehellisestä kielenkäytöstä, todellisten ongelmien kätkeemisestä miellyttäviin fraaseihin. Yksilöllisenä kirjoittajana hän ei ole pitänyt itseään sidottuna puolueensa sanastoon.

Kuvaava esimerkki: sosialidemokraattien jääminen hallituksen ulkopuolelle on herrojen sanastossa diskriminaatiota, mutta kokoo-musta ja kommunisteja on pidetty hallitusselibaatissa tai »hallituspoliit-tisessa porttikiellossa».

Kirjasen tavoite: Urho Kekkonen on väistytävä. Teos on luonteel-taan ultimaatumi, uhkavaatimus. Sellaisena se osoittaa joko suuruu-denhullua tai epätoivoista tilanteen arviointia. Urho Kekkonen on ennen kaikkea poliittinen realiteetti, jota ei kukaan kykene eliminoimaan.

Paitsi vastustajia, hänellä on myös kannattajia enemmän kuin kenelläkään toisella. Muut johtajamme eivät pysty keräämään merkittäviä äänimääriä itselleen, vaan ainoastaan Kekkosta vastaan. Muutettakoon presidentin vaalitapa välittömäksi, niin sitten nähdään kansan suosion jakaantuminen.

Toiseksi tovereiden erittely-yritys on ällistyttävän yksilökeskeinen. Vaikka Urho Kekkonen onnistuttaisiin syrjäyttämään leppymättömän taistelun jälkeen, niin kriisit eivät siitä ainakaan vähentyisi. Kriisimme ovat rakenteellisia, eivät yksityisten demonien aikaansaannosta. Siksi hyökkäys yksityisiä johtajia vastaan vain kätkee ongelmien todellisen luonteen. Esimerkiksi presidenttikriisi ei ole meillä mitään uutta, vaan perinne alusta alkaen. Sama koskee parlamentarismia, minkä tekijät oikeastaan myöntävätkin. Näiden ongelmien luonteeseen en puutu tässä. Totean vain, etteivät tekijät pysty osoittamaan moraalisaarnoja parempaa ratkaisua.

Johtopäätös? Sosialistit aikovat kaiketi jatkaa järjetöntä sotaa Kekkosta vastaan katkeraan loppuun saakka eli pakottavat maalaisliiton kansanrintamaan. Heille itselleen tulee liittoutuminen oikeiston kanssa aiheuttamaan jatkuvia tappioita kommunistien hyväksi. Kirjanen ei myöskään kykene salaamaan sitä, että juuri sosialistit halusivat punamultapolitiikan lopettamista. Syyttäkööt itseään, jos siihen palaaminen ei onnistu vaikeuksista.

KATSAUKSIA

SUOMALAISTA POLITIIKKAA

A-V. Perheentupa

Suomalaisen sisäpolitiikan ydinkysymykset ovat kiistämättömästi tällä vuosikymmenellä ja vielä pitkälti eteenkinpäin demokratiamme toimintakyvyn parantuminen sekä taloudellisen perustan luominen kasvaneen väestön toimeentulolle ja kohoavalle elintasolle. Tavoitteet kytkeytyvät vahvasti toisiinsa, sillä kansantaloudellisessa suurtehtävässä ei ole varaa heikolle poliittiselle johdolle.

Nämä ovat luonnollisesti vanhoja ja kaikille tuttuja tosiasioita. Viime vuosina ja kuukausina ne ovat kuitenkin joutuneet hetkellisempien ongelmien varjoon: ulkopoliittinen kriisi ja taloudellinen lama vaikuttavat kouraantuntuvammin. Mutta tilapäisten näköesteiden takaa tulee synkkä maisema jälleen ennen pitkää näkyviin. Niin pian kuin ulkopoliittinen tilanne suinkin sallii, nousevat sisäiset riidat esille entistä katkerampina. Suhdanteiden kohentuminen poistaa vain osan työttömyydestä talouselämän rakenteellisten heikkouksien pysyessä entisellään.

Istuva vähemmistöhallitus on toistaiseksi saanut olla rauhassa kaatamisyriyksiltä. Rauhallisuus ei kuitenkaan johdu myötiämielen lisääntymisestä vaan tilanteen aiheuttamasta pakosta. Ei sen paremmin hallitusryhmä kuin oppositiokaan näytä tuhlaavan pakollisen välirauhan aikaa sovun rakentamiseen.

Talouselämän puolella ovat kauan odotetun noususuhdanteen merkit näkyvissä. Kolme vuotta paikallaan pysynyt kansantalouden kokonaistuotanto nousee jälleen sen verran, että kasvu arvioidaan kuluvana vuonna noin kolmeksi prosentiksi. Vahvistunut vienti on kyennyt pitämään maksutaseen tasapainossa lännen suuntaan ja idänkaupassa taas on kasvanut tuonti vähentänyt vaikeuksia, jotka ovat olleet edellisten kanssa juuri päinvastaisia. Luoton kysynnän ja tarjonnan suhde on muuttunut niin ratkaisevasti, että pitkistä aikaa ei liikepankkien ole tarvinnut turvautua rediskonttoluottoon Suomen Pankista. Säästäminen on ollut ennätyksellistä. Vakavasti rahan arvoa uhkaavia tekijöitä ei ole näköpiirissä.

Kuitenkaan ei taloudellinen tilanne ansaitse välttävää parempaa arvosanaa. Kesän ja syksyn viime vuotta paljon alhaisemmat työttömyysluvut ovat talvikautta lähestyttäessä alkaneet kasvaa nopeasti. Nykyinen taloudellinen kehitystahti korjaa kyllä vähitellen ohitetun lamakauden tuomat hetkelliset vaikeudet, mutta siihen sen parantava vaikutus rajoittuu. Kehityksen tahtia olisi tavalla tai toisella parannettava, jos mielitään päästä käsiksi kansantaloutemme peruspulmiin.

Miksi sitten ei harjoiteta ekspansiivisempaa talouspolitiikkaa? Siihen näyttää maan hallituksella olevan yhtä vähän kykyä kuin Suomen Pankin johdolla halua. Edellistä estävät valtion luotonsaanti-vaikeudet, jälkimmäistä taas kysyntäinflaation, Suomen Pankin seinään piirretyn pirun pelko. Omituista on, ettei edes meidän jatkuvasti varsin korkeata korkotasoamme enempää lasketa. Tällaisen toimenpiteen luulisi olevan välttämätöntä jo yksin senkin vuoksi, että tehtäisiin tilaa koron nostamiselle, kun suhdannekehityksen muuttuminen edellyttää toiseen suuntaan käyviä toimenpiteitä. Koron jäädyttäminen yhtä hyvin korkeaksi kuin matalaksi merkitsee sen poistamista talouspolitiikan arsenaalista.

Eduskunnalle jätetty valtion ensi vuoden tulo- ja menoarvioesitys oli tasapainoitettu merkitsemällä tulopuolelle uusia lainoja 28 miljardin markan arvosta. Tämä ei kuitenkaan merkitse vastaavaa vajauksellisuutta valtiontaloudessa, sillä vanhojen lainojen lyhennyksiin käytetään samanaikaisesti 23 mrd mk. Budjettipolitiikka on näin ollen varsin vähäisessä määrin ekspansiivista.

Jos noususuhdannetta tukevien talouspoliittisten toimien varovaisuutta on vaikeaa ymmärtää, tuntuvat sitäkin kummallisemmilta jo tässä vaiheessa kuuluville nousseet äänet, jotka vaativat päinvastaisia otteita. Eräät pankkimiehet ovat kiiruhtaneet toteamaan, ettei olisi liian varhaista miettiä korkotason nostamista. Samoin tuomitaan varovainenkin elvyttävä budjettipolitiikka vastuuttomuudeksi. Perusteluksi vedotaan eräiden muiden maiden talouspolitiikassa tapahtuneeseen suunnan tarkistukseen. Aiheellista olisi toki ottaa huomioon myös tilanteessa esiintyvät selvät erot oman maamme ja esimerkiksi otettujen maiden välillä — näissä viime vuosien laskukausi jäi varsin pieneksi Suomeen verrattuna. Tällaisia outoja suosituksia arvosteltaessa on myös syytä muistaa, että samalta taholta on koron nostamista suositeltu miltei jokaisessa tilanteessa ainoana oikeana keinona — näin esimerkiksi kaksi vuotta sitten, jolloin meillä juuri oltiin painumassa vaikeaan lamaan.

En suinkaan lähde kiistämään inflaation vastustamisen välttämättömyyttä. Nyt kun Suomi on päättänyt mennä mukaan seitsemän Euroo-

pan maan vapaakauppa-alueeseen — tosin jonkinlaisena ulkojäsenenä, on vakaa rahan arvo kilpailuedellytysten pohjana entistä välttämättömpi. Mutta mikäli inflaation uhkaa on nousemassa näköpiiriin, tulee se varsin todennäköisesti tapahtumaan palkkojen kehityksen puolella. Sinne taas ei ainakaan koron vaikutus ulotu. Sen sijaan korko jo nykyisellään edustaa kallista tuotantotekijää ja on siten omiaan vaikeuttamaan kilpailua tulevilla vapaakauppamarkkinoilla. Jos kaupan vapauttamiseen aiotaan todella valmistautua, olisi toisaalta kyettävä saamaan tuotantoelämän aktiviteetti mahdollisimman korkeaksi, toisaalta estettävä tuotantokustannusten nouseminen nykyisestään.

KULTTUURITAPAHTUMIA

Vuoden nobelia

Arvo Salo

ei saanut tanskalainen Karen Blixen, ei englantilainen Graham Greene, ei ranskalainen Saint-John Perse. Sen sai italialainen, mutta ei Alberto Moravia. Saajan nimi oli Salvatore Quasimodo.

»Maailman kirjat ja kirjailijat», 680 sivua, Otava 1957, luettelee Qn kohdalla seuraavat Queenin, de Queirozin, Quentalin, Quevedon, De Quinceyn ja von Quantenin nimet. Ilmeisesti ei myöskään kirjan esikirja, ruotsalainen Litteraturhandboken, mainitse Quasimodoa. Ne jotka sanovat että Quasimodoa ei tunneta ovat siis aivan oikeassa. Asia vain voitaisiin sanoa laajemminkin: italialaista lyriikkaa ei tunneta. Tai: lyriikkaa ei juuri tunneta. Mutta Nobelin palkinto on näppärä tapa tehdä lyriikkaa edes hiukan tunnetuksi.

Mutta lyriikan tunnetuksi tekemisen halu ei varmaankaan ole ainoa joka on saanut Ruotsin Akatemian tekemään päätöksensä. Taustalla on ollut viime vuoden palkinto, itä, länsi, Pasternak ja tasapuolisuus. Puuttuu vain, että Leninin palkinnon jakajat olisivat yhtä tasapuolisia ja myöntäisivät omansa Pasternakille.

Väinö Linnaa

ovat eräät ruotsalaiset kriitikot pitäneet nobelin arvoisena tekijänä. Tämä on saanut Toini Havun huudahtamaan: voitaisiinko kaunalle ja katkeruudelle rakentava Linna palkita Nobelin hengessä?

»Olisi jo aika lakata vetoamasta Nobelin henkeen palkinnon jakoa kiitettäessä tai moitittaessa», kirjoitti Kai Laitinen Helsingin Sanomissa 26. 10. »Vuonna 1896 kuollut kemisti ei voi ikipäiviksi antaa sitovia ohjeita siitä, millainen kirjallisuus on katsottava hyväksi ja millainen huonoksi.» Mainiosti sanottu. Mutta jos Nobelin henkeen vedotaan, Linna epäilemättä on mitä sopivin palkittava. Hänhän kirjoittaa sel-laista kirjallisuutta, jonka henki kuoli samana vuonna kuin mainittu ruotsalainen kemistikin.

Hengellä on aina heimolaisia. Linnankin perässä juoksee kokonainen lauma uskollisia koiria: Kurjensaari ensimmäisenä laahuksesta pidellen, Kare rakkina perässä. Haukku kuuluu huikea, arvostelijoita arvostellaan ja Linnan maineen muruset poimitaan tarkasti talteen ja myydään kuvalehtiin. Kurjensaarelle voi antaa anteeksi, hän sentään esiintyy tyylikkäästi koirankin virassa, Kare ei edes omassaan.

Suomen kirjallisuuden historia

aiotaan parin seuraavan vuoden aikana kirjoittaa. Alkuun pääseminen on edellyttänyt huomattavaa lahjoitusta, jonka on tehnyt kirjallisuuden

reuna-alueilla työskentelevä Apu-lehti. Rietrikki Polénin, Julius Krohnin, Eino Leinon, O. A. Kallion, Rafael Koskimiehen tekemiä ja Viljo Tarkiaisen suunnittelemaa yrityksiä tulee seuraamaan todellinen work team'in team work: 8 osaa, 40 kirjoittajaa, vaihtelevasti varttuneita.

On lupa arvata, että tämän kirjallisuudenhistorian mielenkiintoisimmat osat tulevat olemaan kaksi viimeistä: seitsemäs, joka kertoo kauno-kirjallisuutemme kehitysvaiheet ala alalta varsinaisia kirjoittajia nuoremmin voimin, ja kahdeksas, joka käsittelee kirjallisuutta ja muuta painotavaraa ilman kaunoa.

Ruotsin kieli Suomessa

on ollut vilkkaan pohdinnan alaisena sekä Ruotsissa, Suomessa että varsinkin Suomenruotsissa. Ensin kirjoitti Christer Kihlman Dagens Nyheteriin, sitten kirjoittivat kaikki muut kaikkialle. Vähän ajan kuluttua huomattiin, että paljonpuhutun oppikoulukomitean eräs jäsen halusi saattaa ruotsin kielen aseman Suomen oppikouluissa tähänastista ratkaisevasti huonompaan asemaan, ja silloin tuli Niilo Kalliosta hetkeksi Nisse Berg ruotsinkieliseen lehdistöömme.

Keskustelun yhteydessä havaittiin, että mielipiteet ruotsin kielestä ja suomenruotsalaisen kulttuurin asemasta ovat vastakkaisilla tahoilla jo ainakin osaksi menneet limittäin, sivuuttaneet toisensa. Nuoremman suomalaisen polven taholla ollaan valmiita pitemmälle meneviin myönnetyksiin kuin nuoremmalla ruotsinkielisellä taholla pidetään tarpeellisena. Olen kuullut nuoren merkittävässä asemassa olevan ylioppilasjohtajan, suomalaisen ja suomenmielisen, sanovan, että viimeistään muutaman vuosikymmenen kuluttua suomenkieliset tulevat tekemään kaikkensa säilyttääkseen ruotsin kielen aseman Suomessa. Niin tulevatkin. Samantapaisia ajatuksia on esiintynyt hyvin lähellä erästä liittoa, nimittäin Suomalaisuuden Liittoa.

Ei ole monta vuotta siitä kun sattui kuvaava tapaus. Suomalaisuuden Liiton johtokuntaan kuuluva merkittävä henkilö oli helsinkiläisessä myymälässä. Hän oli niitä miehiä, jotka eivät pidä siitä, että Suomessa puhutaan muita kieliä kuin suomea. Siksi häntä harmitti muuan nuorehko mies, joka keskusteli myyjän kanssa ruotsiksi, kuuluvalla äänellä ja pitkäähkösti. Siksi hän katsoi miestä pitkään ja tarkkaan — ja huomasi, että se oli Suomalaisuuden Liiton sihteeri. Ehkäpä nuori mies tiesi saavansa paremman palvelun ruotsiksi?

Pamflettikirjallisuutta

on tänä syksynä ilmestynyt ilahduttavan runsaasti. Gummeruksen todellisten kiistakirjoitusten ohella — eräitä niistä esiteltäneen tarkemmin toisaalla tässä lehdessä — kannattaa huomata harkitun rauhalliset ja erittäin miellyttävät 'suomalaiset puheenvuorot', joita julkaisee Kirjayhtymä. Pidin erityisesti Pentti Poukan rikkaasta ja hyvällä journalistisella tyyllillä tehdystä 'Huomispäivän suomalaisesta'. Sen näkemys on nykyaikainen, ote asiallinen ja tiedollinen pohja riittävän laaja. Aiheena oleva ilmiö, suomalaisen yhteiskunnan muuttumisprosessi, saa käsittelyn, joka on kunniaksi paitsi Poukalle myös kustantajalle, jota Pellervon perijänä luulisi runosuomalaisen maaseutuhengen vaalijaksi. Luulot ovat väärät, ja se on hyvä, sillä muuttuvan yhteiskunnan pulma on nimenomaan maaseudun pulma. Tietenkin Poukalla on myös yksipuolisia näkemyksiä — eräistä talouselämän kysymyksistä, suomalaisuudesta, joka hänelläkään ei ole aivan kompleksitonta — mutta näin hyvissä puitteissa ne eivät kovin paljon häiritse.

Sisä- ja ulkopoliittikkamme polttopisteessä

MATTI KEKKONEN

Matti Kekkonen
Jouko Tyyri

ASIAT JA ASENTEET

Teos kuvaa ne tapaukset, jotka johtivat Neuvostoliiton ja Suomen välien viilenemiseen syksyllä 1958, ja tarkastelee ulkopoliittisia asenteitamme yleensä.

Varatuomari Matti Kekkonen on Maalaisliiton lakimies ja kansanedustaja vuodesta 1958. Jouko Tyyri on tunnetuimpia nuoren polven kritikoita.

150 sivua 480/720 mk.

JOUKO TYYRI

Pauli Burman
Matti Nieminen

OSAKEYHTIÖ ISÄNMAA

Kirja käsittelee lähinnä sisäpolitiikkamme rikkinäisyyttä ja sen syitä puuttuen aivan äskeisiin tapauksiin.

Valtiot. maisteri Pauli Burman on Suomen Sosialidemokraattisen puolueen opintosihteeri ja kuullut mm. Suomen YK-valtuuskuntaan 1958. Fil. kand. Matti Nieminen oli mm. Väinö Tannerin 75 v.-juhlakirjan toinen toimittaja.

172 sivua 480/720 mk.

PAULI BURMAN

MATTI NIEMINEN

GUMMERUS

KATSAUS LAAJENEE

KATSAUKSEN tarkoituksena on yksilöllisen sanan ja ajatuksen viljeleminen Suomessa. Haluamme koota KATSAUKSEN kirjoittajiksi henkilöitä, joilla on rohkeutta esittää oma perusteltu käsityksensä.

Emme halveksi puolueita ja niiden lehtiä. Ne toteuttavat monia muita hyödyllisiä asioita. Mutta tosiasia on, että tärkeänä edistyksen vipuna niin henkisen kuin sosiaalisen elämän aloilla toimii edelleen yksilöllinen, riippumaton sana ja ajatus.

Siitä ovat puolueet syntyneet; ja sen puuttuessa ne kuolevat.

KATSAUKSEN alkuvaiheissa oli toimittajilla vaikeuksia löytää riittävästi tässä mielessä pätevää sanaa. Nyt, kun KATSAUS on ilmestynyt kolme vuotta ja sen tarkoitus selvemmin tajuttu, on toimituksella runsauden pulaa. Hyvän aineiston karsiminen on joka suhteessa väärin. Johtopäätös: Lehden laajentaminen.

Tämä on ollut myös lukijoiden toivomus.

Laajentamisen ensi askel on se, että KATSAUSTA ilmestyy vuonna 1960 kuusi numeroa. Tilaushinta pysyy toistaiseksi samana: 350 mk. Toivomme siksi, että lehti voisi levitä mahdollisimman laajoihin piireihin.

Koska KATSAUKSELLA ei ole 'takanaan' mitään järjestöjä tai muita vastaavia rahalähteitä, se vetoaa tilaajiin. Jos KATSAUS on mielestänne hyvä lehti, tilatkaa se — samalla kun uudistatte tilauksenne vuodeksi 1960 — lahjaksi myös jollekin tuttavallenne, jota arvelette sen sisällön kiinnostavan. Molemmat tilaukset voitte lähettää oheisella kortilla.

Toimitamme lahjatilauksen kohteelle taiteilija Sunan suunnitteleman käsipainetun lahjakortin.

**KATSAUS 1960
AJATUKSIA
HERÄTTÄVÄ
ARVOKAS
JOULULAHJA!**